

11. SINIF TARİH DERSİ

4. ÜNİTE DEVİRİMLER ÇAĞINDA DEĞİŞEN DEVLET-TOPLUM İLİŞKİLERİ

4.1. DEVİRİMLER VE DEĞİŞİMLER

Fransız İhtilali'nin İmparatorluklara Etkisi

- Fransız İhtilali beraberinde ulus, milliyetçilik, millî egemenlik, demokrasi, laiklik, adalet gibi kavramları ortaya çıkardı.
- İhtilalin ülkelerini etkilemelerinden çekinen devletler Avrupa'da Fransa'ya karşı birleşip savaştılar.
- İhtilal öncelikle çok uluslu devletleri (Avusturya Macaristan İmparatorluğu, Rusya ve Osmanlı Devleti) etkiledi.
- Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları içerisinde, Macarlar, Lehler (Polonyalılar), Çekler, Hırvatlar ve Romenler gibi birçok milleti barındırmaktaydı.
- Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki milletlerin bağımsızlıklarına kavuşmaları imparatorluğun dağılması anlamına geliyordu.
- Bağımsızlık için ayaklanan Sırlar, Hırvatlar ve Romenler isteklerine kavuşamadı.
- 1870 yılında İtalya, 1871 yılında da Almanya millî birliğini kurdu.
- Fransız İhtilali'nin yaygınlaştırdığı liberalizm ve nasyonalizm (milliyetçilik) akımları Rusya'yı da etkiledi.
- Rusya, Fransız İhtilali'nin yaymış olduğu fikirlerden dolayı çıkan liberal ve milliyetçi ayaklanmaları bastırmaya çalıştı.
- 1830 yılında Rusya Polonyalıların bağımsızlık hareketini ve Fransa kralı devrilince Belçikalıların çıkarttığı isyanları bastırdı.
- Prusyalı ihtilalcileri isyanına sessiz kalmayıp müdahale edeceğini de ilân etti.
- Macar İsyanı'nı bastırmak için Avusturya'ya asker gönderdi.
- Rusya, Osmanlı Devleti'ne de Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı'nı bastırılmasında yardım etti.
- Fransız İhtilali sonrasında 1789 İnsan Hakları ve Yurttaşlık Bildirgesi'yle gelen kanun önünde bütün vatandaşların eşitliği (siyasal eşitlik) ilkesi gelişti.
- 1815'ten itibaren, aydınlar tarafından ekonomik eşitlik anlayışı olarak sosyalizm akımı doğdu.
- Sosyalist akım, 1917'de Çarlık Rusyası'nın Bolşevik İhtilali ile yıkılmasına ve yerine Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulmasına neden oldu.
- Fransız İhtilali önceleri Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilemedi. Çünkü Osmanlı Devleti'nde Avrupa'daki gibi ayrıcalıklı bir sınıfın bulunmaması, İslam ülkesi olması, Avrupa Devletler Hukukuna tabii olmaması, İnsan Hakları ve Yurttaşlık Bildirgesi'nin kendisi için tehlike oluşturmayacağı gibi etkenler vardı.
- Osmanlı Devleti ihtilal sırasında tarafsızlığını korudu.
- Fransa'daki rejim meselesinin Avrupa'nın bir iç sorunu olduğunu düşündüğünden Avrupa'nın hiçbir yerinde hoş karşılanmayan ihtilalcilerin Osmanlı ülkesinde rahatça gezebilmelerine izin verdi.
- Fransız İhtilali nasyonalizm akımı etkisi ile zaman içerisinde çok uluslu Osmanlı Devleti'ni de etkiledi.
- Balkan Savaşları sonuna kadar etkisini artırarak sürdürdü.
- Balkan ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarına sebep oldu.
- İhtilalin yaydığı fikir akımları, Osmanlı Devleti'ndeki subay ve teknik okullarda ders veren yabancı öğretmenler tarafından yayıldı.
- Tanzimat Fermanı'nın yayınlanması, Islahat Fermanı, I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet yıllarında fikir akımları etkili oldu.
- Türkçülük akımı hızla Osmanlı coğrafyasında yayılmaya başladı.

Osmanlı Devleti'nde Bağımsızlık Hareketleri

- Osmanlı Devleti'nde Fransız İhtilali ile gelişen milliyetçilik akımının etkisiyle birçok isyan meydana geldi.
- Hristiyan topluluklara yönelik yapılan bu çalışmalar bağımsızlık düşüncesinin hızla yayılmasına ve Osmanlı Devleti'nin başına yeni sorunların oluşmasına yol açtı.

- Metternich Politikası ile Fransız İhtilali'nin getirmiş olduğu milliyetçilik akımına karşı birlikte hareket etme kararı alan devletler Osmanlı Devletinin karşılaştığı sorunlar olunca kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiler.
- 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlı Devleti yenilince yapılan Edirne Antlaşması'ndan sonra Yunanistan bağımsızlığını ilan etti.
- Sırp lar Berlin Antlaşmasıyla 1878 yılında bağımsız oldular.
- Milliyetçilik ayaklanmaları Osmanlı topraklarında hız kesmeden devam etti.

XIX. Yüzyıl Sosyal Muhalefet Hareketleri

1830 ihtilali

Neden:

- Ekonomik hayatın gelişmesinin ancak siyasal alandaki liberalizm ile gerçekleşeceğine inanılması,
- Avrupa halkında özgürlük akımının gittikçe gelişmesi,
- 1815 Viyana Kongresi'nden sonra Metternich Sistemi ile kralların özgürlük düşüncesini benimseyen Avrupa halkının üzerinde hakları kısıtlayıcı politika uygulaması,
- 1815-1830 yılları arasında ülkelerin anayasal düzene geçmeleri ve kralların anayasayı kaldırmak istemesi,
- Başka devletlerin egemenliği altındaki halklarda milliyetçilik akımının güçlenmesi,
- Almanya'da bilim ve felsefenin ilerlemesiyle Avrupa'ya liberalizmin yerleşmesi,
- Fransız ihtilalinin getirdiği değişime karşı mutlakiyet idaresinin dayatması ve buna karşı halkın harekete geçmesi,
- Napolyon'un kendini imparator ilan etmesine gösterilen tepkiler.

Sonuç:

- 1830 İhtilalleri, ilk olarak Fransa'da başladı,
- İhtilal başarılı olunca Almanya, İtalya, Polonya, İngiltere ve İspanya'da da etkilerini hissettirdi. Fransa, Belçika ve İspanya'da liberalizm hareketi başarıyla sonuçlandı,
- Liberalizm akımı sayesinde İsviçre bağımsızlığını kazandı,
- Hükümdarların kutsal hakları yerine, milletlerin egemenliği hâkim olmaya başladı,
- 1830 İhtilallerinde Batı Avrupa'da aristokrat sınıf burjuvazi sınıfı karşısında yenilgi aldı,
- 15 Ekim 1833'te gizli bir antlaşma ile monarşiyi savunan Avusturya, Rusya ve Prusya aralarında Doğu Bloku'nu, Nisan 1834'te Londra'da yapılan antlaşma ile de İngiltere, Fransa, İspanya ve Portekiz liberalizmi savunan Batı Bloku'nu oluşturdu.

1848 İhtilalleri

Neden:

- Avrupa'da sanayi geliştikçe ve üretim arttıkça, ulaşım sorununun ortaya çıkması,
 - Ulaşım araçlarının gelişmesiyle demiryolu önem kazanması, mesafelerin kısalması,
 - Toplumlararası etkileşimin hızlanması,
 - Liberalizmin güç kazanması,
 - Sanayi Devrimi, şehirlerin nüfusunun artması.
- İşçi sınıfının haklarını korumak için harekete geçildi.
- Sanayileşme ile hızlanan işçi sayısı sosyalizmin etkisini artırdı.

Sonuç:

- Sicilya'da başlayan 1848 İhtilalleri Fransa'da güç kazanarak diğer ulusları da etkiledi,
- 1848 İhtilallerinde Fransa'daki liberaller ve sosyalistler geçici bir başarı elde ettiler,
- Almanya, İtalya ve Macaristan'daki ihtilal hareketleri, milliyetçilik açısından başarısızlıkla sonuçlandı,
- Belçika, Hollanda, Danimarka, Sardunya ve İsviçre ihtilalleri ise özgürlüklerin güçlenmesini sağladı,
- Avrupa'da yeni bir barış dönemine girilerek Avrupa uygarlığını geliştirecek yeni adımlar atıldı,

- Hükûmetler, ideoloji veya inançlar üzerinden değil güç ve gerçeklik üzerinden siyaset yapmaya başladılar,
- Devletler doğal düşman veya müttefik gibi davranışları sergilemek yerine kendi çıkarlarını gözettiler,
- 1848 İhtilallerine karşı çıkan Avusturya ve Rusya zayıfladı, İtalya ve Almanya siyasi birliklerini oluşturdu.

Modern Siyasal İdeolojiler

- Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan ve bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral ve estetik düşünceler bütününe “ideoloji” denir.
- 1815 Viyana Kongresi’nin getirdiği yeni düzen, birtakım modern fikir akımlarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu akımlar: Marksizm, liberalizm, kapitalizm ve sosyalizmdir.

Liberalizm

- Liberalizm, tarihsel kökeni XVII. yüzyılın başlarına kadar giden sosyal bir doktrin (öğreti) ve felsefedir. Özgürlük, serbestlik ve hürriyet anlamlarına gelen liberalizm, insanların özgürlüğünü savunan bir düşünce sistemidir.
- XVII. yüzyılın başlarında liberal fikirlerin ortaya çıkmasını sağlayan dört sorun bulunmaktaydı

Bunlar:

- a- Durağan sosyal yapı
- b- Ekonomik faaliyetlerde yaşanan kısıtlamalar
- c- Devletin elinde tuttuğu gücün yoğunluğu
- d- Dinî tutuculuk idi.

- Liberal düşünürler, bu dört soruna karşı şu düşünceleri savundular:
 - a- Tüm bireyler eşit haklara sahiptirler (doğal haklar doktrini).
 - b- Ekonomik ve özgürlüklerin önündeki sınırlandırılmalar kaldırılmalı (rekabetçi piyasa ekonomisi).
 - c- Keyfi yönetimler sınırlandırılmalı (anayasal yönetim felsefesi).
 - d- Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılıp din ve vicdana ait hususların kişilerin özel alanına girdiği meseleler olduğu kabul edilmeli (sekülerizm-laiklik).

- XIX. yüzyılın ortalarında İngiltere’de iktidara geldi.
- Liberal akımın doğmasını sağlayanlar başlıca düşünürler Thomas, John Locke, David Hume, Adam Smith ve Adam Ferguson’dur.

Kapitalizm

- Kapitalizm, serbest piyasa ekonomisi veya serbest girişim ekonomisi olarak bilinir.
- Özel teşebbüse (girişim) ve piyasa serbestliğine dayalı olan bir üretim sistemidir.
- Sermayenin arz-talep dengesini pazar yolu ile dengeleme sistemidir.
- Tarım ekonomisine dayanan feodalizmin çöküşünden sonra Sanayi Devrimi ile kapitalizm ortaya çıkmıştır.

Kapitalizm İdeolojisinin Ortaya Çıkışı

Neden:

- XIV ve XVII. yüzyıl arasında uluslararası ticaretin artması,
- Bankacılığın gelişmesi,
- Sermaye birikimine sahip yeni bir iş adamı sınıfının ortaya çıkması,
- İngiliz kumaş sanayisinin büyümesi,
- Bilim metodundaki gelişimin eski düzene olan inancı yıkması,
- Zenginleşen sanayi ve tüccar sınıfının (Burjuvazi) kendi çıkarlarına uygun yeni bir düzen istemesi,
- Protestan Kilisesi’nin getirdiği sermaye biriktirmek anlayışını kapitalist girişim ruhu ile örtüşmesi,
- Max Weber’in Burjuvazilerin isteğine uyan fikirlerinin desteklenmesi.

Sonuç:

- XVIII. yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi Almanya, Fransa ve ABD’de büyük bir toplumsal değişime sebep oldu,
- İnsanların çoğunluğu fabrikalarda ve bürolarda çalışmaya başladı,
- Büyük sanayi şehirleri oluştu,
- Proletaryanın (işçiler) haklarını korumak için sendikalar ve siyasi partiler ortaya çıktı,
- Kapitalizme karşı sert eleştiriler yapıldı,
- Karl Marx ve Friedrich Engels sosyalizm ve komünizm fikirlerini kapitalizme karşı geliştirdi,
- I. Dünya Savaşı kapitalizmin gelişimini güçlendirdi,
- Altın standardının yerini ulusal para birimleri aldı,
- Bankacılık hegemonyası Avrupa’dan ABD’ye geçti,
- Dünya Ekonomik Krizi (1929) ile kapitalizm kendini yeniledi güçlendi,
- Kapitalizm “biz” duygusu yerine “ben” anlayışını getirdi,
- Sürekli kazanmak temeli bir dünya görüşü geliştirdi.

Sosyalizm

- Sosyalizm, kapitalizme bir tepki olarak doğdu.
- Kapitalizmin özel mülkiyet, piyasa ekonomisi ve kâr esasına karşı çıkan bir ideolojidir.
- Sosyalizmin sermaye sahipleriyle işçiler arasındaki eşitsizliği gidermeyi hedefledi.
- Servet ve refah farklarını ortadan kaldırma, üretim araçlarını toplumun mülkiyetine geçirme, özel mülkiyet yerine kolektif mülkiyeti oluşturma, toplumda sınıf farklılıklarını ortadan kaldırma fikirlerini savundu.
- Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi (Görsel 4.8) sonucunda siyaset ve sanayi alanında gerçekleştirilenler, Avrupa’da yeni bir sosyal, siyasal ve ekonomik sistemi ortaya çıkardı.
- Kapitalist üretim, işçi sınıfını örgütlü siyasi bir güce dönüştürdü.
- Sosyalizmin en önemli siması Karl Marx oldu.
- Karl Marx klasik Alman felsefesini, Fransız sosyalizmini ve İngiliz siyasal düşüncesini bir araya getirdi.
- Üretim araçları kamuya ait olduğundan tarihsel olarak kapitalizmden sonra kesinlikle sosyalizmin geleceği iddiasında bulundu.
- Karl Marx, kendi sosyalist sistemini işçi sınıfına dayandırdı ve bütün dünya işçilerinin örgütlenmesine çalıştı.
- I.ve II. Enternasyonaller (Uluslararası İşçi Federasyonu) kuruldu.
- Enternasyonaller işçi birliğini sağlayamadı.
- Sosyalist düşünce fraksiyonları ve parçalanmalar hızlandı.
- Sosyalizm, farklı coğrafi bölgelerde farklı dönemlerde ortaya çıktı, gelişti ve etkisini zamanla yitirdi.
- Sosyalizminin Fransa’daki en önemli savunucusu Henri de Saint Simon oldu.
- Dünyadaki ilk sosyalist devrim 1917’de Vladimir İlyich Lenin liderliğinde Rusya’da gerçekleşti.
- II. Dünya Savaşı’ndan sonra sosyalizm yayılarak Doğu Avrupa, Uzakdoğu, Çin, Latin Amerika ve pek çok üçüncü dünya ülkelerinde yönetime gelme imkânı buldu.

Marksizm

- Bilimsel sosyalizm olarak bilinir.
- Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından ortaya atılan bir fikir akımıdır.
- Marksizm, ekonomik ve toplumsal olguların değişmesini sağlayan yasaları, kapitalist düzenden yeni düzene nasıl geçileceğini ortaya koyan düşüncedir.
- İş yine işçi sınıfına yüklenir ve Marksizmin gerçekleştirici işçilerdir.
- Marx’ın en önemli eseri olan Kapital’deki düşüncelerini temellendirir.
- Marksizm sadece bir iktisat teorisi veya siyasal bir program değildir.
- Bütüncül, devletin olmadığı yeni bir dünya öngören bir ideolojidir.
- Sosyalist teoriler içinde en etkili olanı, Marks’ın ileri sürdüğü teori olmuştur.

Siyasi İdeolojilerin Toplumsal Etkileri

Liberalizm

- Avrupa'da insanları Cumhuriyet idaresiyle yönetilme fikrine de ulaştırmıştır.
- Hükümdarların otoritesine karşı başlayan muhalefet hareketleridir.
- Fransa da etkisini Cumhuriyet idaresi ile göstermiştir.
- Liberalizm Avrupa'da güzel sanatları da etkiledi.
- Tabiat ile tabiattaki şekilleri özgürce kullanmayı ilke edinen Romantizm akımının doğmasına yol açtı.
- Liberalizm dinî alanda din ve vicdan hürriyetinin devlet tarafından verilmesi için çaba gösterdiler.

Kapitalizm

- Yaşandığı yerlerde köylerden kentlere doğru göçler meydana getirdi.
- Atölyeler fabrikalara dönüştü.
- Coğrafi Keşiflerle kapitalizm için gerekli olan servet biriktirildi.
- Servet bilimsel gelişmeleri, üretim araçlarındaki gelişmeler ve dağıtım için destekledi, ilerlemeler Sanayi İnkılabı'na yol açtı.
- Sanayi İnkılabı da Avrupa'nın yeni egemen sınıfı olarak tüccarlar ve sanayicileri ortaya çıkardı.
- Avrupa'nın güçlü devletleri sahip oldukları sermayeleri ile güçsüz olan ülkelerin kaynaklarını paylaşmak için yarış içerisine girdi
- Sömürgecilik hızlandı.
- Kapitalist gelişmeler işçi ve sermaye sınıfları arasında derin bunalımlara ve çatışmalara yol açtı.
- İşçiler fazla çalışma, işçi kazalarının çokluğu, elverişsiz sağlık koşulları, ücretlerin azlığı, kötü beslenme, çocuk ölümleri, hastalıklar, işsizlik ve ekonomik bunalım nedenleri ile emek sömürsüne uğradı.
- Liberalizm ve kapitalizmin karşısında işçi sınıfının ideolojileri olan sosyalizm ve Marksizm'in doğdu.

Sosyalizmin

- Etkisi ile İngiltere'de işçi örgütlenmesine izin verildi.
- 1837 ve 1839 yılları arasında yaşanan işçi hareketleri yaşandı.
- Sendikal faaliyet başladı (1851).
- 1864'te Londra'da Uluslararası İşçi Birliği kuruldu.

Marksizm

- XX. yüzyılda ortaya çıktı.
- Rusya'da, 1917 yılında sosyalist devrim yapıldı.
- "Büyük Proleter Kültür Devrimi", 1966- 1976 yılları arasında Mao Zedong liderliğinde Çin'de ortaya çıktı. SSCB egemenliğine bırakılan Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki ülkeler de komünizm yönetimine dâhil oldu.
- 1939-1945 yılları arasında komünist ülkelerin sayısı Rusya ve Çin de dâhil olmak üzere otuz altıya çıktı.
- Modern siyasi ideolojiler toplumların dinî hayatını ve bilime bakışını etkiledi.
- Kapitalizm, sekülerleşmenin de hızlanmasına sebep oldu.
- Kadınların iş gücü hâline gelmesiyle eski geleneksel aile yapısı çözüldü.
- Marksizm ve sosyalizm ideolojilerinde dinin herhangi bir olumlu fonksiyonunun olmadığı savunuldu.
- Sosyalistler, kapitalizmin dinin pratikteki uygulamalarını aşındıracağını ve zamanla dinin toplumlar üzerindeki etkisinin ortadan kalkacağını öne sürdü.
- İnsanın kutsalla olan bağlılığı zayıfladı.
- Yaşamın anlam ve amacı yalnızca dünyaya özgü tüketime indirildi.
- Evrensel değerlerle birlikte millî kültürel değerler de erozyona uğradı.
- Değerlerde yaşanan aşınma ve ahlaki çöküntü toplumsal pek çok sorunu ortaya çıkardı.

Mutlak Monarşiden Anayasal Monarşiye

- Avrupa 1830 ve 1848 ihtilalleriyle insanlar için vazgeçilemez birtakım ilkelere ve değerlere anayasalarda yer verilmesi önemsendi.
- 1787 Amerikan ve 1789 Fransız İhtilali, iktidarı sınırlandırmanın anayasal bir gereklilik olmasını kabul ettirdi.
- Anayasal gelenek ilk defa İngiltere’de başlamıştı (Magna Carta-1215).
- Amerikan bağımsızlık savaşı sırasında ilan edilen “Amerika Bağımsızlık Bildirgesi” de Fransa’yı etkiledi.
- Fransa’da mutlak monarşi yönetimine karşı tepkiler başladı.
- 1789 Fransız İhtilali ile İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ilan edilerek yeni bir anayasa hazırlandı.
- Anayasa, krallığı kaldırmadığından mutlak monarşiden anayasal monarşiye geçilmiş oldu.

4.2. OSMANLI DEVLETİ’NDE MODERN ORDU TEŞKİLATI VE YURTTAŞ ASKERLİĞİ

Zorunlu Askerlik Sisteminden Ulus Devlete

- Fransız İhtilali sonrası gelişen Ulus-devlet kavramı zorunlu askerlik sisteminin başlangıcı oldu.
- Modern ordu kurma fikri XVI. yüzyılda Niccolo Machiavelli ortaya atıldı.
- “Ordu millet” kavramı ulus devlet modelinin ayrılmaz bir parçası hâlini aldı.
- Fransa’da ortaya çıkan zorunlu askerlik uygulaması Avrupa devletlerinde hızla yayılmaya başladı.
- Avrupa’da Napolyon’un saldırgan politikası milliyetçilik akımını güçlendirdi.
- Askerlik; milliyetçilik ve vatan sevgisi temeline oturtuldu.

Osmanlı Devleti’nde Modern Ordu Kurma Çabaları

- Osmanlı Devleti’nde XIX. yüzyılın başlarında askerî ıslahatlarda daha köklü yenilikler yapılması zorunlu hâle geldi.
- Sultan III. Selim’den itibaren askerî alanda geniş çaplı ıslahatlar yapıldı.

Nizam-ı Cedid Ordusu

- Yeniçerilerin evlenmeye başlaması,
 - Askerlik dışında başka mesleklerle uğraşması,
 - Talim yapmaktan uzaklaşmaları,
 - Yeniçeri Ocağı’na alınma usulünün bozulması,
 - Savaşların uzun sürmesi ve yenilgiyle sonuçlanması,
 - Maliye gelirlerinin azalıp ulufelerin ayarı düşük akçelerle ödenmesi,
 - Yeniçeriler geçim sıkıntısı çekmesi,
 - Orduda, rüşvet ve iltimasın artması,
 - Timar sisteminin bozulması ile Yeniçeri Ocağının fonksiyonunu yitirmesi,
 - Askerî ıslahat girişimleri sonuçsuz kalması.
- Osmanlı ordusunda çağa uygun bir yapılanmayı gerçekleştirme III. Selim Döneminde “Nizam-ı Cedit” askerî birliklerinin kurulması ile başlar.
- 1792’de İstanbul’da Levent Çiftliği’nde yeni askerî birlikler eğitim ve öğretime başladı.
 - Nizam-ı Cedit ordusu kurulurken mevcut ocakların ıslahı için de çaba gösterildi, yeniçerilere ise dokunulmadı.
 - Humbaracı, Lağımçı ve Topçu ocaklarının dönemin ihtiyaçlarına göre yenileştirilmesine çalışıldı.
 - Fransa, İngiltere ve İsveç’ten mühendisler ve ustalar getirtilerek Tophane’de önemli düzenlemeler yapıldı.
 - Yeni birliklerin giderlerini karşılamak amacıyla İrad-ı Cedit Hazinesi kuruldu.
 - XIX. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul dışında Rumeli ve Anadolu’da Nizam-ı Cedit birlikleri oluşturuldu, halk gönüllü olarak askere yazılmak için birbiriyle yarıştı.
 - Kabakçı Mustafa İsyanı sonucu III. Selim’in öldürülmesiyle İstanbul’daki Nizam-ı Cedit birlikleri dağıtıldı, taşradaki kışlalar yıkıldı.

Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin Kurulması

- II. Mahmut Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa'nın etkisi le padişah oldu.
- Nizam-ı Cedit'in benzeri olarak Sekban-ı Cedit Ocağı kuruldu.
- Sekban-ı Cedit Ocağının kurulmasını bahane eden yeniçeriler ayaklandı.
- 1808'de Yeniçeriler, Alemdar Mustafa Paşa'yı öldürüp saraya doğru harekete geçti.
- 1808'den 1826'ya kadar geçen süre içerisinde II. Mahmut, âyan sorununu çözümlenemeyen ve halkı kendi tarafına çekmeyi başardı.
- Yeniçerilerin üst komuta kademesine kendisine yakın kişileri yerleştirerek olası bir isyana karşı gerekli tüm tedbirleri aldı.
- 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırıldı.
- Asakir-i Mansure-i Muhammediye kuruldu.
- Mehterhâne kaldırılarak yerine Mızıka-i Hümayun kuruldu (1834). Başına İtalyan Giuseppe Donizetti getirildi.
- Yeni ordunun giderlerini karşılamak için "Asakir-i Mansure Hazinesi" kuruldu.
- 1836 yılında askerî işleri görüşüp karara bağlayacak olan Dâr-ı Şûra-yı Askerî (Askerî Şûra) adlı yüksek danışma kurulu oluşturuldu.

Düzenli Orduyu Devam Ettirme Çabaları

- Kura ile askere alma işlemi, 1843 yılında yapılan düzenlemeyle Osmanlı Devleti'nde de kabul edildi.
- 1846'da çıkarılan "Kura Kanunu" ile açıklanmıştı.
- 20-25 yaş aralığındaki Müslüman erkekler kura ile askere alınmasına başlandı.
- Kurada "bedel-i şahsî" adıyla bir başkasını vekil olarak göndermesi, "bedel-i nakdî" ödemek suretiyle askerlik vazifesini bedeli karşılığı yerine getirme başladı.
- Bu uygulamaya bedel-i askerî denir.

4.3. ULUSALLAŞMANIN VE ENDÜSTRİLEŞMENİN SOSYAL ETKİLERİ

- Hükûmetlerin, nüfusun niteliği, niceliği, dağılımını etkileyen kararlarına nüfus politikası denir.

Nüfus Politikası ve Demografik Güç

- Sanayi Devrimi sonrası nüfusa bağlı millî güç unsurları (askerî güç, ekonomik güç, siyasi güç, sosyal güç, teknolojik güç ve coğrafi durum gibi) önem kazandı.
- Nüfusun bir ülkede artması o ülkeye birtakım avantajlar sağlayacaktır. Bu avantajlar arasında:
 - Devletin askerî ve siyasi güç kazanması,
 - Ekonomide kalkınma için gerekli işçi gücüne sahip olunması,
 - Bir devletin askerî, siyasi, ekonomik alanlarda mevcut nüfusu kullanabilmesi,
 - Yeni ele geçirilen ülkelerde hem siyasi hem de ekonomik hâkimiyeti sağlayabilmesi,
 - Savaş gücünün insan sayısına orantılı olarak artması yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'nde Haberleşme ve Ulaşım

Telgraf

- XIX. yüzyılda elektrikli telgraf Osmanlı Devleti tarafından kullanılan başlıca teknolojik gelişmedir.
- Devleti'ne elektrikli telgraf hattı, ilk defa 1855'te İstanbul'u Avrupa'ya bağladı.
- Sultan Abdülaziz ve Sultan Abdülhamit dönemlerinde, Osmanlı telgraf ağı hızlı bir şekilde yayıldı.

Demir Yolları

- Osmanlı Devleti demir yollarını Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirmiş Avrupa devletlerine imtiyazlar vermek suretiyle yaptırdı.
- İngiltere, kendine ait sömürge topraklarına rahatça ulaşabilmek için 1836 yılında İskenderiye'den Bağdat'a ve Basra Körfezi'ne dek uzanan demir yolu ağı kurmak istedi ancak Süveyş Kanalı'nın açılması ile bu demir yolu ağının yapımından vazgeçti.
- Osmanlı Devleti'nde demir yolu ulaşımı ilk kez 1851'de Kahire ve İskenderiye arasındaki hattın yapılmasıyla başladı.
- Anadolu'da ise 1856 yılında İzmir-Aydın Demir Yolu hattının inşasıyla başladı.
- Avrupa Kıtası'ndaki ilk Osmanlı demir yolu 1856'da Cenova-Köstence hattında İngiliz şirketlerince açıldı.
- Osmanlı demir yollarının yönetimi için 1865'te Nafia Nezareti ile Turuk ve Meabir Dairesi kuruldu.
- 1872'de demir yolu yapım ve işletmesini gerçekleştirmek amacıyla da Demir Yolları İdaresi kuruldu.
- Osmanlı Devleti'nde demir yolu alanında ilk büyük çalışma 1860 yılında Abdülmecit'in nazırlarından Ali ve Fuat Paşalar tarafından hazırlandı.
- Sadrazam Ali Paşa'nın gayretleriyle İstanbul-Viyana-Paris Demir Yolu hattı 1888'de açıldı.
- Osmanlı Devleti'nde en fazla demir yolu yapımı II. Abdülhamit Dönemi'nde Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin kurulmasıyla başladı.
- Anadolu Demir Yolları (1888), Bağdat Demir Yolu (1889), Yafa-Kudüs Demir Yolu (1889), Selanik-Manastır Demir Yolu (1890), Beyrut-Şam Demir Yolu (1890), Selanik-İstanbul Demir Yolu (1892) yabancılara imtiyaz verilerek yapımına başlanan demir yolları oldu.
- Bu dönemde demir yolu politikası savunma politikalarıyla birlikte düşünülmeye başlandı. Abdülhamit'in en büyük projelerinden biri de Bağdat Demir Yolu'dur.
- II. Abdülhamit'in demir yolları projesi Avrupa devletlerini karşı karşıya getirmiş oldu.
- Osmanlı Devleti'nin ulaşım politikaları daha çok siyasi, askerî ve stratejik ağırlıklıydı.
- Osmanlı'nın coğrafi konumundan yararlanmak ve ekonomik potansiyelini kullanmak isteyen Avrupalı ülkelerin de demir yollarından birtakım beklentileri vardı.
- İngilizler ve Fransızlar daha çok iktisadi düşüncelerle demir yollarını devletin zengin bölgelerinde açtılar.
- Almanlar ise daha çok askerî ve stratejik kaygılarla demir yolu inşa ettiler.

Ulus Devlette Vatandaş Kimliği

- Milliyetçilik anlayışı ile ulus devletlerin ortaya çıkışları aynı döneme denk geldi.
- Ulus devlet anlayışı Fransa, Almanya ve İtalya gibi devletlerde ortaya çıktı.
- Vatandaşlık bilinci oluşturuldu.
- Ulusun inşasında okullar rol aldı.
- Ortak aidiyet duygusunu geliştirmek için okulların müfredatlarına yurttaşlık eğitimi konuldu.
- Devletler eğitim sistemleri ve askerî teşkilatları sayesinde aynı üniformayı giyen, aynı marşı söyleyen, aynı dili konuşan, disiplinli, vatansever, üretken ve devletine sadık vatandaşlar yetiştirdiler.

Osmanlı Devleti'nde Açılan Modern Askerî ve Sivil Mektepler

- XVIII. yüzyılda Osmanlı ülkesine gelen yabancı uzmanlar da askerî yenileşmeyi tavsiye ettiler.
- Avrupa'nın çağdaş eğitim kurumları örnek alınarak modern mektepler açıldı.
- 1734'te askerî okul olarak açılan "Hendesehane" modern mekteptir.
- III. Mustafa, "Mühendishane-i Bahri-i Hümayun" adındaki askerî okulu İstanbul Kasımpaşa'da açtı (1773).
- III. Selim Dönemi'nde İstanbul Hasköy'de Mühendishane-i Berri-i Hümayun adında bir okul açtı (1795).
- II. Mahmut Dönemi'nde modern tıp eğitiminin verilmesi amacıyla İstanbul'da Mekteb-i Tıbbiye adıyla askerî bir mektep açıldı (1827).
- 1834'te askerî eğitim veren Mekteb-i Harbiye açıldı.
- Sultan Abdülmecid Dönemi'nde Maarif Nazırı Sami Paşa tarafından temeli atılan Mülkiye Mektebi, 1859 yılında öğretime başladı.
- 1935 yılında Mülkiye adı, Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğine uygun olarak, Siyasal Bilgiler Okulu'na çevrilmiştir.
- II. Mahmut Dönemi'nin sonlarında memur yetiştirmek üzere Mekteb-i Maârif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-u Edebiye adında mesleki okullar açıldı.
- Memurların dil öğrenebilmesi için Lisan Mektebi açıldı.
- Mesleki ve teknik eleman yetiştirmeye yönelik önemli adımlar atan Mithat Paşa "İslâhâne" ve Mekteb-i Sanayi'yi kurdu.

Osmanlı Devleti'nde Açılan Yabancı ve Misyoner Okullar ile Azınlık Okulları

- Yabancı devletlerin veya onların himayesinde gayrimüslimlerin Osmanlı topraklarında açtıkları okullara yabancı okullar denmekteydi.
- Azınlık okulları ise Osmanlı egemenliği altında yaşayan, aralarında dil, din, ırk ayrımı olan farklı grupların (Rum, Ermeni, Yahudi) devletin tanıdığı haklar çerçevesinde açtığı okullardır.
- Fransa, İtalya, Amerika ve İngiltere gibi devletler, Osmanlı topraklarında eğitim ve öğretim kurumları açmaya başladılar.
- Yabancı okulların zararlarının farkına varan Osmanlı Devleti, birtakım kanunlar çıkararak bu okulları denetim altına almaya çalıştı.
- İlk olarak 1846'da Meclis-i Maarif-i Umûmiye kuruldu.
- 1869 Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi yayınlandı.
- 1915 yılında çıkartılan Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi ile yabancı ve misyoner okulları kapatıldı.

II. Abdülhamit Dönemi Eğitim Politikası

- II. Abdülhamit eğitim faaliyetlerinde Türklerin yoğun yaşadığı Anadolu'ya ağırlık verdi.
- Azınlık ve yabancı okullara Türk öğretmenler atanarak kontrol altına alınmaya çalışıldı.
- İlk dereceli okullarda İslamcılık, orta dereceli okullarda ise Osmanlıcılık akımını vermeye çalışan programlar uygulandı.
- Türkçülük anlayışı da yavaş yavaş okulların müfredatına girmeye başladı.

II. Abdülhamit Dönemi'nde Açılan Okullar

- II. Abdülhamit Dönemi Tanzimat kararlarının uygulandığı bir devirdir.
- Modernleştirilmeye çalışılan eğitim sistemi 1869 yılında yürürlüğe giren Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi ile yeniden düzenlendi.
- 1876 yılında yürürlüğe giren Kanun-i Esasi'de de eğitimle ilgili düzenlemeler getirildi.
- II. Abdülhamit Dönemi'nde okullaşma tüm ülkeye yayıldı.

II. Abdülhamit Dönemi'nde Eğitim ile İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar

- İbtidai (ilkokul) mektepler, rüştiyeler ve idadiler yaygınlaştırıldı. (İlk kız idadisi 1880 yılında açılmıştı)
- Çocukların ilköğretimine büyük önem verilerek pek çok vilayette yeni okullar açıldı.
- Darülfünuna yeni bölümler açılarak genişletildi.
- Harbiye, mülkiye ve askerî tıbbiyenin müfredatları geliştirildi.
- Daru'l-Muallimin yeniden düzenlenerek "Âliye" şubesi (Yüksek Öğretim Okulu) açıldı (1891).
- Mekteb-i Funûn-ı Maliye (1879), Ziraat ve Baytar Mektebi (1891), Gümrük Mektebi, Hamidiye Ticaret Mektebi (1881).
- Polis Mektebi (1907) gibi memur meslek mektepleri açıldı.
- Mekteb-i Hukuk, Hendese-i Mülkiye, Maliye Mektebi, Ticaret Mektebi, Deniz Ticareti Mektebi, kız sanayi mektepleri gibi yüksekokullar açıldı.
- Sanayi-i Nefise Mektebi açıldı.
- Rüştiyelerden itibaren yabancı dil öğretimi zorunlu oldu.
- Birçok vilayette darülmuallimin ve hukuk mektepleri açıldı.
- Devletin kritik bölgelerinde yer alan aşiretlerin çocuklarını Osmanlılık bilinciyle yetiştirmek amacıyla İstanbul'da bir Aşiret Mektebi açıldı.
- Bağcılık ve Aşı Mektebi, Orman ve Maâdin Mektebi (1907), Çoban Mektebi (1898), Zeytincilik ve Yağcılık Mektebi, Sulama Drenaj Mektebi gibi tarım ve sanayi mektepleri açıldı.

II. Abdülhamit Dönemi'nde Açılan Hastaneler

- II. Abdülhamit'ten önce vatandaşlık olgusuna Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve 1876 Kanun-i Esasi'nin getirdiği haklar çerçevesinde siyasi ve hukuki bir olgu olarak yaklaşıldı.
- Osmanlı Devleti bu adımlarla bir refah devleti olma yolunda büyük adımlar attı.

- II. Abdülhamit Dönemi'nde, 89 genel kamu hastanesi, 27 kurum hastanesi, 74 asker hastanesi, 26 Hilal-i Ahmer hastanesi, 12 gayrimüslim cemaat hastanesi, 29 yabancı misyon hastanesi, 8 eğitim hastanesi, 8 kadınlara mahsus hastane, 8 doğumhane, 1 çocuk hastanesi, 2 akıl hastanesi, 23 frengi hastanesi, 3 verem sanatoryumu, 8 kolera hastanesi olmak üzere toplamda 300'den fazla hastane yapılmıştır.

Emeklilik Sistemi (Tekâütlük Sistemi)

- Osmanlı Devleti'nde. 16 Ocak 1865'te Emeklilik Kanunu ile emekliliği düzenleyen ilk kurumlar ortaya çıktı.
- Tanzimat Dönemi'nde Maliye Nezareti'nin çeşitli kalemlerinden ve valilerin "Kapualtı Hasılatından" muhtaçlara maaşlar bağlanmıştır.
- II. Abdülhamit Dönemi'nde Hazine-i Maliye-i Celile ödemeleri arasında "muhtacın tertibi" düzenlemesi ile muhtaç insanlara maaş bağlanmıştır.

Eğitim ve Sağlıkta Dönüşüm

- İlk olarak 1861'de ülkedeki hekimlerin niteliklerini ve sayılarını kayıt altına almaya başladı.
- 1839'da Mekteb-i Tıbbiye ve 1867'de Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye (Sivil Tıp Okulu) kurumları açıldı.
- 1871 yılından itibaren taşraya hekim gönderilmeye başlandı.

4.4. OSMANLI DEVLETİ'NDE DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

Sened-i İttifak (1808)

- Devlet, Anadolu'da ve Rumeli'de kendi kendine güçlenmiş ve bir bakıma özerkliğini ilan etmiş olan âyanların varlıklarını, bu senetle kabul edip hukuki hâle getirdi.
- II. Mahmut döneminde merkezi otoriteye karşı ayaklanan âyanlar ile yapılan sözleşmedir.
- Padişahın yetkilerini sınırlayan ilk belgedir.
- Padişah'ın isteği ile yapıldı (1808).
- Padişah yetkilerinin sınırlandırılması bu yönü ile Magna Carta'ya benzer.
- Âyan adı verilen zengin bir zümre, gücünü artırdı.

Sened-i İttifak'ın Bazı Maddeleri

- Âyanlar padişahın emirlerini yerine getirerek ona sadık kalacaklardı.
- Âyanlar da devlet adamları gibi anlaşmaya uyacaklardı. Karşı koyan olursa bütün âyanlar hep birlikte onu engelleyeceklerdi.
- Padişah âdil ve eşit vergi alacak, aşırı vergi konmayacaktı.
- Sened-i İttifak'ın arkasındaki gerçek güç olan Alemdar Mustafa Paşa, 15 Kasım 1808'de yeniçeriler tarafından çıkarılan isyan sonucu öldürüldü.

Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayunu 1839)

- Osmanlı Devleti Batılı Devletlerin desteğini almak ve azınlıkları memnun etmek için 3 Kasım 1839'da Gülhane Parkında, Mustafa Reşit Paşa tarafından Tanzimat Fermanı ilan edildi. Gülhane Hattı Hümayunu da denir.
- Tanzimat, Sultan Abdülmecit Dönemi'nde 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlayan 1876 Meşrutiyet'in ilanı ile sona eren döneme denir.

Tanzimat Fermanı ile Kabul Edilen Maddeler

- Kanun önünde herkes eşit sayılacaktı.
- Vergiler herkesin gelirin göre toplanacaktı.
- Hiç kimseye yargılanmadan ve sorgulanmadan ceza verilmeyecekti.
- Mahkemeler herkese açık olarak yapılacaktı.
- Müsadere usulü kaldırılacaktı.
- Ayrım yapılmaksızın bütün Osmanlı vatandaşlarının can, mal ve namus güvencesi devlet tarafından sağlanacaktı.
- Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra, Sultan Abdülmecit, bu fermanın şartlarına uyacağına dair ant içti.

Islahat Fermanı (1856)

- Islahat Fermanı, Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yardım eden İngiltere, Fransa ve Avusturya'nın isteklerini karşılamak üzere hazırlanmıştı.
- 1856 yılında Paris konferansını olumlu yönde etkileme gayesi ile ilan edilen bu ferman Müslüman-Gayr-i müslim farkını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.

Islahat Fermanı ile Getirilen İlkeler

- Bütün uyruklar için dinî ibadet ve törenlerin yapılması serbesttir.
- Hristiyanları küçültücü, muamelede bulunulmayacak ve söz söylenilmeyecektir.
- Bütün memurluklar ve okullar herkese açık olacaktır.
- Müslüman olmayanlar da askere alınacaktır.
- İltizam sistemi kaldırılarak vergiler doğrudan alınacaktır, gibi esaslar getirilmiştir.
- Islahat Fermanı, Müslüman olmayan ulusların ayrıcalıklarını genişletmiş, Müslüman halk için yeni bir hak getirmemiştir.

I. Meşrutiyet'in İlanı ve Kanun-i Esasi'nin Kabulü (1876)

- Tanzimattan sonra Osmanlı ülkesinde kendisine Jön Türkler (Genç Osmanlılar) diyen bir grup aydın 1865 tarihinde İstanbul'da "Genç Osmanlılar Cemiyeti"ni kurdular.
- Şinasi, Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Agâh Efendi bu çatı altında, padişahın mutlak otoritesine karşı ilk muhalefeti oluşturdu.
- Genç Osmanlıların temel amacı mutlak monarşi yerine anayasal bir monarşi kurmak yani padişahın yetkilerini halkın temsilcilerinden oluşan bir meclis ile sınırlandırmaktı.
- Devlet Şûrası (Şûra-yı Devlet) Başkanı Mithat Paşa'nın desteği ile gücünü arttırmıştır.
- Genç Osmanlılar II. Abdülhamit'i destekleyerek tahta geçmesinde önemli rol oynadılar.
- Osmanlı Devleti, İstanbul Konferansı'nın ilk oturumunun yapıldığı sırada Kanun-i Esasi'yi Bâbiâli'de toplanan devlet adamları ve halk önünde törenle ilan etti (23 Aralık 1876).
- Türk toplumunun ilk yazılı anayasası kabul edildi.
- Kanun-i Esasi'ye göre yürütme gücünün başında padişah bulunuyordu.
- Yargı yetkisi bağımsızdı.
- Yasama yetkisi ise Mebusan Meclisi ve Âyan Meclisi'nden kurulu bir Genel Meclis tarafından yürütülecek, yasama faaliyetleri padişahın onayına bağlı olacaktı.
- Kanun-i Esasi'ye göre haklar ve hürriyetler açısından bütün Osmanlı vatandaşları kanun önünde eşittir ilkesi benimsendi.
- 1877-1878 Osmanlı Rus savaşında (93 Harbi) Osmanlı Devleti'nin başarısızlıklar ile birlikte yiyecek sıkıntısı halkın huzurunu kaçırmıştı.
- Osmanlı yönetimi yoğun eleştirilerin odağı hâline geldi.
- II. Abdülhamit ayrılıkçı mebusların faaliyetlerini ve 93 Harbi'ni gerekçe göstererek Kanun'un kendisine verdiği yetkiyle Meclisi feshetti (13 Şubat 1878).

II. Meşrutiyet'in İlanı (24 Temmuz 1908)

- II. Meşrutiyet'in ilanından önceki süreçte iç ve dış birçok olumsuzluk yaşanmıştır.
- 1878 Berlin Antlaşması'yla Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştır.
- Kars-Ardahan-Batum'un Rusya'ya verilmesi, Kıbrıs'ın ayrı bir antlaşmayla İngiltere'ye verilmesi Osmanlı topraklarının hızla küçülmesine sebep olmuştur.
- Fransızların 1881'de Tunus'u, İngilizlerin 1882'de Mısır'ı işgal etmesi Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hâkimiyetine büyük darbe vurmuştur.
- Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin kendilerine olan borçlarını almak için 1881'de Düyûn-u Umumîye'yi (Genel-Borçlar İdaresi) kurmaları devleti ekonomik olarak kötü etkilemiştir.
- II. Abdülhamit'in Meclis-i Mebusan'ı kapatıp anayasayı rafa kaldırması Osmanlı aydınlarının tepki gösterip muhalefet etmelerine neden oldu.
- Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmak için otoriter bir rejim uygulayan II. Abdülhamit'e karşı olan muhalefet gün geçtikçe büyüdü.

- Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu tehlike ve çözümsüz durum muhaliflerin örgütlendiği İttihat ve Terakki yöneticilerini ve Türk subaylarını harekete geçirdi.
- Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik zorluklar bu devletlerin işini kolaylaştırmıştı.

Reval Görüşmeleri (9-10 Haziran 1908)

- İçte ve dışta huzursuzluk devam ederken İngiliz Kralı III. Edward (Edvırt) ile Rus Çarı II. Nikola'nın Reval Görüşmeleri gerçekleşti (9-10 Haziran 1908).
- Reval Görüşmeleri'nde Rusya ile İngiltere'nin Osmanlı topraklarını paylaştıkları haberi kısa sürede duyuldu.
- Osmanlı Devleti'nde aydınların büyük bir kısmı, gayrimüslimlerin tamamı ve Türk olmayan Müslümanların önemli bir kısmı, II. Abdülhamit'in tahtan indirilmesini ve Meşrutiyet'in ilanını istedi.
- II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi ve Meşrutiyet rejimine geçilmesi Kolağası Niyazi ve Enver Beyler Selanik ve Manastır'da çıkardığı ayaklanmalar etkili oldu.
- II. Abdülhamit olayların büyümemesi ve devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesi amacıyla meşrutiyeti yeniden ilan etti (24 Temmuz 1908).
- Seçimler İttihat ve Terakki'nin denetimi altında yapıldı.
- Oy pusulalarının düzenlenmesinde, halka dağıtılmasında ve sandık gözlemcilerinin saptanmasında İttihatçılar büyük rol oynadılar.
- Yapılan seçimler sonucunda 240 mebus halkı temsil edecekti.
- Meclis-i Mebusan'ın 17 Aralık 1908'de açılmasıyla siyasi hayatta yeni bir dönem başladı.

Tanzimat'ın İlan Edilmesinden Sonra Çıkarılan Belli Başlı Kanunlar

1840 Tarihli Ceza Kanunu

- Kişi haklarına değer veren yeni bir ceza kanunu yapıldı.

1851 Tarihli Ceza Kanunu (Kanun-ı Cedit)

- Önceki ceza kanununun bazı maddeleri aynen alınarak geniş şer'î hükümlere yer verildi.

Arazi Kanunnamesi

- Osmanlı toprak hukukundaki kanunlar Arazi Kanunnamesi ile esnetildi.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye

- Tanzimat Dönemi'nde hazırlanan en önemli kanun Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'dir.
- Ahmet Cevdet Paşa'nın gayretleriyle Mecelle ile şer'î kanunlar Batı standartlarında sistemli bir hâle getirildi.

Hukuk-ı Aile Kararnamesi

- İslam hukukunun aileye dair kısmının kanunlaştırılmasıdır.

Usul-i Muhakeme-i Şeriye Nizamnamesi

- 1917 yılında bir araya getirilip Usul-i Muhakeme-i Şeriye Nizamnamesi olarak çıkartıldı.

Kanunname-i Ticaret

- 1849 yılında Fransız Ticaret Kanunu'nu, Kanunname-i Ticaret adıyla tercüme ettirerek 1850 yılında yürürlüğe koydu.

Ticaret-i Bahriye Kanunnamesi

- 1863 tarihli Ticaret-i Bahriye deniz ticareti ile ilgili eksikliği tamamladı.

Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi

- Dava açılması, dilekçe verilmesi, gibi konular yer almaktadır.
- Memur suçlarına ait yeni düzenlemeler getirildi.

Dağılmayı Önleme Çabaları

- Karlofça Antlaşması (1699), Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da geri çekilmesiyle başlayan geri çekiliş sürecinde devletin kurtarılması meselesi öncelikli konular arasına girdi.
- Devleti kurtarmanın hangi yolla gerçekleştirileceği büyük tartışmalara neden olmuştu.
- Osmanlı Devleti'nin kurtuluşu için farklı görüşler bulunmaktaydı.

Osmanlıcılık

- Osmanlı Devleti sınırlarında yaşayan Müslim, gayrimüslim halka yeni haklar vererek aralarında eşitlik sağlamak amacıyla Osmanlıcılık fikri benimsenmişti.
- Din, dil, ırk ayrımı yapmadan büyük bir Osmanlı milleti oluşturmak temel amaçtı.
- Bu görüş "Milliyetçilik" duygusunun yayıldığı bölgelerde etkili olamamıştır.

Bu görüşü gerçekleştirmek için iki çalışma yapıldı:

- Kanun-u Esasi'nin ilanı.
- Meclis-i Mebusan'ın açılması.
- Osmanlıcılık fikrinin en önemli savunucuları Ali Paşa, Fuat Paşa, Mithat Paşa ve Genç Osmanlılardı.

İslamcılık

- Ümmetin birliği esasına dayanıyordu.
- İslam toplumları arasında zayıflamış olan birlik ruhunu yeniden canlandırmak ve toplumları bir lider etrafında birleştirmek düşüncesidir.
- İslâmın, Osmanlı devletin birliğini sağlayacağına inanılıyorlardı (Pan İslamizm).
- II. Abdülhamid bu düşüncenin en önemli şahsiyeti idi.
- M. Akif, Cemalettin Afgani gibi temsilcileri vardır.
- İslamcılık düşüncesi Arap-Acem, Sünni-Şii ayrılıklarının baş göstermesine rağmen XX. yüzyılda etkinliğini sürdürmüştür.

Türkçülük (Milliyetçilik)

- Türkçülük, millet, milliyet ve milliyetçilik kavramlarına dayanır.
- Türkçülük fikri, Avrupalı devletlerin Tanzimat'a, Islahat'a ve Meşrutiyet'e rağmen Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik faaliyetlerini durdurmaması üzerine oluşmuş bir fikir akımıdır.
- Bu fikir İttihat ve Terakki Cemiyeti ile yönetimde uygulanmaya başlandı.
- Asıl hedef Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemektir. Türkleri Osmanlı bayrağı altında birleştirmekti.
- Türkçülük fikrini savunan aydınlar: Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Tekin Alp, Ömer Seyfettin, Fuat Köprülü, Hamdullah Suphi, Kazım Duru ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur.

Batıcılık

- Batı'dan istifade suretiyle güçlenme ve ilerleme istekler taşıyanların düşüncesidir. Abdullah Cevdet gibi bu düşüncüyü destekleyenler olmuştur.

Adem-i Merkeziyetçilik

- Prens Sabahattin'in düşünceleridir.
- Yerinden yönetim ve bireysel teşebbüs ilkesine dayanıyordu.
- Liberalizm savunuluyordu.

4.5. OSMANLI DEVLETİ'NDE DARBELER

Sultan Abdülaziz'in Darbe ile Tahttan İndirilmesi

- Sultan Abdülaziz 1861'de padişah olduğunda, herkes kendisinden çok şey bekliyordu.
- Sultan Abdülaziz bu amaçla birçok faaliyette bulundu.
- Birçok yenilik yaptı.
- 1871'den sonra devlet adamları arasında Abdülaziz aleyhtarları çoğaldı.
- Sadrazam Mütercim Rüştü Paşa, Serasker Hüseyin Avni Paşa, Adalet Nâzırı Mithat Paşa ve Şeyhülislam Hayrullah Efendi'den oluşan dörtlü, Sultan Abdülaziz'e karşı ittifak yaptı.
- Padişahın tahttan indirilmesi ile ilgili Hüseyin Avni Paşa planını diğer komutanlara ve hükümet üyelerine kabul ettirdiler.
- Ordunun yönetimi elinde olduğu için, 30 Mayıs 1876'da Abdülaziz'in bulunduğu Dolmabahçe Sarayı'nı karadan ve denizden kuşattı.
- Sultan Abdülaziz tahttan indirilerek yerine V. Murat Osmanlı Devleti tahtına çıkarıldı.

31 Mart Darbesi

- İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidar olması karşıtları ile aralarının açılmasına neden oldu.
- Muhalifler meşrutiyet aleyhine tavır takındılar.
- Gazeteci Hasan Fehmi 6 Nisan 1909 'da Galata Köprüsü üzerinde vuruldu.
- Hasan Fehmi cinayeti ayaklanmanın fitilini ateşledi.
- Cinayeti işleyenlerin ittihatçılar olduğu düşünüldü.
- Öğrenciler bağırıp çağırarak Bâbîâli'ye yürüdüler.
- Bütün bu olayların sonucunda "31 Mart Vakası" meydana geldi.
- 31 Mart Vakası, esas itibarıyla siyasî ve askerî bir isyan oldu.
- Selanik'ten İstanbul'a Meşrutiyet'in muhafızı olarak getirilmiş olan avcı taburu erleri, subaylarını hapsederek 12/13 Nisan gecesi ayaklandılar.
- İsyân eden askerler Sultanahmet Meydanı'nda toplandılar.
- İstanbul'daki isyana Selanik'teki Hareket Ordusu birlikleri 23- 24 Nisan'da müdahale etti.
- Hareket Ordusu duruma hâkim oldu.
- Meclisin 27 Nisan 1909'daki oturumunda ayaklanmada etkisi olduğu gerekçesiyle II. Abdülhamit tahttan indirildi.
- Veliâht Mehmet Reşat'ın padişah oldu.
- 31 Mart Olayı Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nin kapanmasına neden oldu.
- Padişah yetkileri daha da sınırlandı.

Bâbîâli Baskını

- V. Mehmet Reşat'ın padişah olmasıyla İttihat ve Terakki ülke yönetimine tamamen hâkim oldu.
- 1911'de İtalya, Osmanlı Hükümeti'ne bir nota vererek Trablusgarp ve Bingazi'nin kendisine bırakılmasını istedi
- Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ederek Trablusgarp'a saldırdı.
- Balkan Savaşı'nın başlaması ile Trablusgarp İtalya'ya bırakıldı.
- İttihat ve Terakki, ordu içindeki hâkimiyetini artırdı.
- II. Abdülhamit Dönemi subaylarını görevlerinden uzaklaştırmaya başladı.
- İttihatçı genç subaylar görevlere getirildi.
- 1912'de Balkan Savaşları başladı.
- Osmanlı Devleti kendisinden kısa bir süre önce ayrılan devletlere yenildi.
- Ordu mensuplarının siyasi çekişmelere karışması yenilgilerin en önemli etkeni oldu.
- Balkan Savaşı'ndaki başarısızlık hükümet değişikliğine sebep oldu.
- Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesi istifa etti.
- Yeni kabineyi İttihat ve Terakki ile yıldızı barışmayan Kâmil Paşa kurdu.
- Bulgar orduları Çatalca önlerine kadar geldi.
- Makedonya elden çıktı.
- Selanik, Yunanlıların eline geçti.
- Bulgar kuşatması altındaki Edirne'nin verilmesi istendi.
- Hükümet Edirne'nin verilmesini kabul etti.

- İttihatçılar hükûmet değişikliğini istediler fakat padişahdan olumsuz cevap aldılar.
- Enver Bey ve Talat Bey başta olmak üzere İttihat ve Terakki ileri gelenleri gidişata müdahale etmeye kararı verdiler.
- Bâbîâli'ye bir baskın düzenlenip Kâmil Paşa Hükûmeti düşürme kararı aldılar.
- 23 Ocak 1913'te Enver Bey'in başında olduğu bir grup Bâbîâli'deki hükûmet merkezine doğru harekete geçti.
- Kâmil Paşa, ahali ve askerlerden gelen teklif üzerine istifa ettiğini bildirdi.
- İttihat ve Terakki Partisi'nin yaptığı bu hükûmet darbesi sonucunda Sadrazam Mahmut Şevket Paşa başkanlığında yeni kabine oluşturuldu (1913).
- Bâbîâli Baskını, Talat Paşa'nın, Enver Paşa'nın, Ömer Naci'nin ve diğer ittihatçıların siyasi çıkarlarını gerçekleştirmeleri için yapıldı ve Kâmil Paşa Hükûmeti devrildi.
- Bâbîâli Baskını siyasi tarihimizin en ilginç hükûmet darbelerinden biri olarak tarih sahnesine geçti.
- İttihat ve Terakki, Bâbîâli Baskını ile tek başına iktidar olmuş ve fiilen tek parti hâlini almıştır.

Darbelerin Kaybettirdiği Topraklar

- Osmanlı Devleti, hükûmet değişikliği, Meşrutiyet'in ilanı ve seçim çalışmalarıyla uğraşırken toprak kaybetmeye devam ediyordu.
- Girit'in Yunanistan'a bağlandı.
- Yunan Anayasası kabul edildi ve Türk bayrağının yerini Yunan bayrağı aldı.
- Balkan savaşlarının başlaması ile Arnavutluk'ta da huzursuzluklar arttı.
- Avrupalı devletler Arnavutluk üzerindeki emellerini uygulamaya başladılar.
- 1913 Arnavutluk bağımsız bir devlet haline getirdiler.